

Vierdewereldgroep Mensen Voor Mensen zet de boel in gang

▾ MOMENTEN SPRAK MET JOKE STEENHOUDT

Het participatieverhaal van Aalst is ongetwijfeld tot over de grenzen heen gekend. De kansenpas van Aalst was een van de eerste in Vlaanderen en is in die hoedanigheid op tal van studiedagen aan bod gekomen. De Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen, een vereniging waar armen het woord nemen, is in eigen stad nog altijd de grote gangmaker. Ze kunnen terugkijken op een rits productieve en opbouwende initiatieven, die ze altijd binnen een lokaal samenwerkingsverband opzetten. Het lokaal netwerk gaat een even ambitieuze toekomst tegemoet. Het startte met een kansenpas en groeide, na verschillende projecten rond actieve cultuurparticipatie, gestaag door naar een regionale werking. Joke Steenhoudt van de Vierdewereldgroep, die er net niet sinds het begin bij is, ontvangt Demos op de nieuwe stek van de vereniging – een oud klooster – en vertelt ons het verhaal.

Joke Steenhoudt: “De Vierdewereldgroep als vereniging waar armen het woord nemen, werkt in al zijn initiatieven op drie sporen. Toen we gingen werken rond cultuurparticipatie was dat niet anders. In de eerste plaats werken we met mensen in armoede rond emancipatie en integratie van mensen in armoede. De leden van de vereniging staan dus aan het stuur: door hen en voor hen. Het tweede spoor is de samenwerking en dialoog met partners, zowel culturele en sportverenigingen, de scholen, stadsdiensten en middenveldorganisaties. Het derde spoor is – vanuit de twee vorige

– invloed uitoefenen op het beleid en beleidsverandering teweeg brengen. Kortom, armoede in al zijn facetten op de agenda van het beleid plaatsnemen.”

ER WAS EENS... EEN KANSENPAS

Het begon eigenlijk op 17 oktober 1995, Wereldverzetdag Tegen Armoede. Er werd een opbrengstactie georganiseerd in het kader van de actie ‘Stop de Armoede’. Het resultaat was een klein potje winst. Samen met mensen in armoede werd er besproken wat er met die winst zou gebeuren. Vanuit de vaststelling dat heel wat mensen in isolement

leefden en dat de financiële drempels te hoog waren om deel te nemen aan het cultuur-aanbod, werd de kansenas bedacht. Een avondje uit zou goedkoper worden. Er werd bewust gekozen voor een structurele aanpak op lange termijn. Cultuur moest niet noodzakelijk gratis zijn, maar wel toegankelijk voor iedereen. Ze zochten partners die, vanuit een zeker solidariteitsprincipe, hun prijs wilden verlagen voor bepaalde doelgroepen. Als ze dat deden, zou de vereniging ook een stuk bijleggen. Zeven socio-culturele organisaties gingen vanaf het begin mee in zee.

Joke: “De keuze om cultuur niet volledig gratis te maken, is bewust. Mensen willen zelf een bijdrage doen. Het geeft een gevoel van eigenwaarde en maakt je bovendien niet volledig afhankelijk van anderen. Het kortings-systeem met onze kansenas is na 15 jaar in grote lijnen nog steeds hetzelfde: de vrijetijdsaanbieder betaalt de helft, de persoon in armoede betaalt 1,5 euro voor een halve dag of 3 euro voor een dag. De rest wordt betaald door de Vierdewereldgroep met de middelen die wij ter beschikking hebben.”

Momenten: Sinds 1996 werd binnen de Vierdewereldgroep, toen nog met middelen uit het Sociaal Impulsfonds, ingezet op cultuurparticipatie van mensen in armoede. Hoe gingen jullie te werk?

Joke: “Samen met leden van de Vierdewereldgroep werd een cultuurprogramma opgesteld. Ze kozen voorstellingen uit het lokale cultuuraanbod en planden groepsuitstappen. Die groepsuitstappen zijn essentieel. Mensen worden op sleeptouw genomen en ontdekken nieuwe dingen in een vertrouwde groep. Daarna legden we contact met de Schepen van Cultuur en met cultuurcentrum

De Werf om te bespreken wat mogelijk was. Oorspronkelijk waren enkel de voor de hand liggende voorstellingen toegankelijk, maar geleidelijk aan ook het totale aanbod van de Werf. Met de jaren probeert De Werf nu al zelfs externe aanbieders te overhalen om mee te stappen in het systeem. In het begin hadden 60 mensen een kansenas. Nu, 15 jaar later, zijn dat er 2000.”

Momenten: Jullie zijn ook vrij snel beginnen inzetten op toeleiding?

Joke: “Vanaf het begin was duidelijk dat een kortingskaart op zich niet voldoende was, dat er ook andere dan financiële drempels moesten worden weggewerkt. Het was de start van een lang, boeiend en dynamisch proces. Binnen de Vierdewereldgroep kregen we een stevige cultuurgroep, ‘Recht op Cultuur’, die allerlei initiatieven ondernam. In de cultuurgroep zetelen mensen in armoede. Zij signaleren de noden van iedereen, denken na over bepaalde drempels, moeilijkheden en vooral nieuwe mogelijkheden. Hier worden ervaringen gedeeld en wordt samen gezocht hoe – andere dan financiële – drempels kunnen worden overwonnen. Zij formuleren aanbevelingen die we dan kunnen overbrengen naar de aanbieders. Dat gebeurt vaak heel informeel, maar het werkt wel. Er werd een boekje gemaakt waarin we de werking van de kansenas toelichten. Daarnaast maken we per cultuurseizoen het tijdschrift ‘Kansen’ waarin het cultuuraanbod wordt neergepend. Het tijdschrift is een toeleidingsmiddel voor het aanbod binnen de kansenas, maar gaat ook breder. Niet enkel het aanbod in Aalst, maar ook evenementen buiten de eigen stadsgrenzen, een musical bijvoorbeeld, staan er op heldere wijze in vermeld.”

“De kansenas groeide en werd meer en meer bekend door de mensen in armoede zelf. Mond-aan-mondreclame is de beste manier om mensen te informeren en toe te leiden. Dit gebeurt in de eerste plaats door de mensen van de cultuurgroep zelf, maar ook door de verspreiding van het program-maboekje. Mond aan mond reclame gebeurt op plaatsen waar onze mensen komen: het sociaal restaurant, de speel-o-theek, het buurthuis... Eigenlijk op alle locaties waar mensen elkaar ontmoeten.”

Momenten: Er werden, naast de kansenas, ook andere acties opgezet.

Joke: “Inderdaad. In 2001 werd, samen met Steunpunt Welzijn, het eerste kleinschalige creaproject opgezet. De bedoeling was om mensen uit hun isolement te halen en op een andere manier te benaderen. Het project bestond uit het maken van krijttekeningen en een toonmoment. Het was een zeer laagdrempelig initiatief, gericht op de aller-armsten, generatiearmen die zeer geïsoleerd leven. Het aanbieden en stimuleren van actieve cultuurparticipatie was nieuw voor ons. Het creatieproces en vooral de erkenning die deelnemers kregen op de tentoonstelling waren belangrijk. Het geeft mensen een gevoel van zelfwaarde, iets wat niet evident is. Het samenhorigheidsgoed in de groep was ook groot. En tegelijk is het een kans tot culturele ontplooiing.”

SAMENWERKING EN GEDRAGENHEID: EEN DREMPELLOOS VERHAAL?

Momenten: De cultuurgroep werkt niet geïsoleerd, dat lijkt ons een grote kracht.

Joke: “Binnen de Vierdewerldgroep werd ook een werkgroep met externe deskundigen

opgericht die drie keer per jaar samenkomt en ons cultuurproject vanuit hun invalshoek mee volgt, suggesties doet voor bijsturing... Verder werden goede contacten uitgebouwd met het cultuurcentrum De Werf en de culturele organisaties. Samenwerking was van bij het begin het sleutelwoord!”

Momenten: In 2003, onder impuls van het koninklijk besluit omtrent extra federale middelen voor culturele, sociale en sportieve participatie, werd een eerste poging gedaan om met het OCMW samen te werken.

Joke: “Dit was geen evidente opdracht. Er heerste koudwatervrees en het OCMW werkte toen nog veel meer op een eiland. Met de federale middelen ontwikkelden zij, *naast de kansenas*, een eigen systeem waarbij ze werkten met een volledige terugbetaling van sociale, culturele en sportieve activiteiten. Mede door de ondersteuning van Kunst & Democratie – dat een onderzoek deed rond ‘culturele, sportieve en sociale participatie: het OCMW aan zet!’ – werd de Visiegroep Cultuurparticipatie opgericht. Dit zorgde binnen het OCMW voor een overgang van een caritatieve naar een structurele aanpak. Dat was eigenlijk lokaal sociaal beleid avant la lettre. Ondertussen groeide een constructieve samenwerking met het OCMW, waarbij wordt gewerkt op basis van onderlinge complementariteit.”

“De oprichting van een visiegroep Cultuurparticipatie was de voorloper van het lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie. Er werd bewust gekozen voor een gezamenlijk visieproces. Dat was een intens proces. Driewekelijks kwamen de betrokken partners samen: OCMW, integratiedienst, jeugddienst, CC De Werf, Steunpunt Welzijn, de Vierdewerldgroep Mensen voor Mensen,

Buurtwerk Parol, SOS Schulden op School... Elke keer kreeg elke deelnemer huiswerk en het traject startte met het onder de loep nemen van het hoofdstuk cultuur van het Algemeen verslag over armoede en een situatieanalyse in Aalst. Een eerste vraag werd onder de loep genomen: 'Wat doet cultuur met mensen in armoede?' Cultuur bindt. Een tweede vraag: 'Wat is er in Aalst?' En de actiegerichte vraag: 'Wat willen we verder versterken en samen dragen?'"

Momenten: Wat waren toen de prioriteiten?

Joke: "Uit het overleg kwamen twee prioriteiten: het versterken van de kansenas en cultuurparticipatie op school. De kansenas moest breder, niet enkel voor cultuur, maar ruimer, voor vrije tijd in het algemeen. En er zouden inspanningen komen naar culturele activiteiten op school, vanuit de overtuiging dat cultuurparticipatie daar start. Het OCMW sloot een convenant af met de Vierdewereldgroep en SOS Schulden op School om dit te realiseren. De visiegroep bleef een overleg- en evaluatieplatform. Maar hun startdoel was inzetten op een gemeenschappelijke visie, los van middelen. Een goede samenwerking is immers gestoeld op een gemeenschappelijke visie."

"Het aanbod breidde meer en meer uit van cultuur naar vrije tijd in het algemeen. De Vierdewereldgroep werd ook lid van de Cultuurraad, het stedelijk adviesorgaan voor Cultuurbeleid. Langs die weg ontstond een meer structurele verankering van de kansenas in het beleid van de stad. Na vele jaren op dezelfde nagel kloppen, werd het subsidiereglement voor culturele verenigingen aangepast. Sinds september 2009 kunnen culturele verenigingen enkel nog subsidies

van de Stad ontvangen als ze hun aanbod ook openstellen aan een kansenpastarief. Dit was een belangrijke stap vooruit in het realiseren van het recht op cultuur voor iederéén in onze stad!"

"Het samen denken en werken aan vrijetijds-participatie heeft ervoor gezorgd dat er een coherente samenwerking ontstond, alsook een gedragenheid en ondersteuning door vele partners en het lokaal bestuur, zowel op financieel als inhoudelijk vlak."

Momenten: Ook in de scholen werd een traject opgezet. Wat is het verhaal hierachter?

Joke: "De impuls om scholen te betrekken kwam mede vanuit het cultuurcentrum. Alle scholen werden aangeschreven. Zeven scholen reageerden en vanaf 2001 werd de kansenas ook op school gebruikt! Financiële drempels voor schooluitstappen en ander activiteiten werden erdoor aangepakt. SOS Schulden op School en de Vierdewereldgroep verzorgden vormingsmomenten rond het kansenasstelsel. Daarnaast werd er dieper ingegaan op de binnen- en buitenkant van armoede, het recht op cultuur en gelijke kansen in het onderwijs. Er werd vooral ingezet op sensibilisering en medeverantwoordelijkheid: elke school werd uitgenodigd om zich actief te engageren om armoede te bestrijden en onder meer een kostenverlagend beleid te voeren. Dit leidde in 2009 tot een scholencharter. Samen met de scholen werd een charter opgesteld waarin iedereen het engagement opnam om aandacht te hebben voor de kansen van alle kinderen en hoe die vorm te geven. Kinderen in armoede mogen niet langer uit de boot vallen voor bepaalde activiteiten en meerdaagse uitstappen omwille van een financiële drempel. Op school

moeten kinderen net kunnen proeven van cultuur!”

15 JAAR LATER... VAN CULTUURPARTICIPATIE NAAR VRIJETIJDSPARTICIPATIE

“De grote sterkte van het participatieproject is de verwevenheid met het beleid van in het begin, eerst met cultuur en nadien ruimer, onder andere met sport. De contacten met de cultuurbeleidcoördinator waren van bij de start sterk en productief. Tussen de ploeg van het cultuurcentrum en de Vierdewereldgroep is een mooie wisselwerking ontstaan. De Vierdewereldgroep staat in voor toeleiding, maar ook het cultuurcentrum speelt daar een belangrijke rol in: regelmatig komt het cultuurcentrum bij de Vierdewereldgroep uitleg geven over het aanbod.”

Momenten: Hoe verliep de doorwerking naar een lokaal netwerk en de afsprakennota?

Joke: “In 2008 transformeerde de visiegroep in een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie. Als lokaal netwerk was het via het participatiedecreet mogelijk om extra middelen te ontvangen. De visiegroep werd nu wel verantwoordelijk om een afsprakennota vrijetijdsparticipatie in te dienen. Het decreet zorgde ook voor nieuwe klemtonen. De sport- en jeugddiensten werden actiever betrokken, dat was even inwerken voor de visiegroep. De verschillende diensten voeren allemaal een ander beleid. Er werd een nieuwe swot-analyse opgemaakt met vier thema's: acties rond jeugd, een algemene vrijetijdspas, uitbreiding naar sport en investeren in vorming en toeleiding. Er moesten enkele zaken aangepast en gemonitord worden. Het betrekken van nieuwe partners en verruiming van cultuur naar vrije tijd vergde dus heel wat

inspanningen. Met socio-culturele verenigingen was er een voorgeschiedenis.”

Momenten: Wat zijn de belangrijkste aandachtspunten? Heb je tips?

Joke: “Je moet aandacht hebben voor zowel de formele als informele aspecten van een samenwerking. Binnen het netwerk is het belangrijk om de dynamiek te bewaken en vooral goed te communiceren, samen te evalueren en bij te sturen. Het netwerk en de partners moeten geprikkeld blijven. Het betrekken van verschillende partners in dit verhaal heeft ook het besef van de waarde van vrije tijd vergroot. Ooit zei iemand van het OCMW: *“Ik heb nooit beseft dat cultuur zo belangrijk is voor mensen in armoede. Ik dacht dat het een luxeproduct was. Ik heb zelfs ontdekt dat, door het met mijn cliënt over cultuur en ontspanning te hebben, ook andere dingen gemakkelijker bespreekbaar werden.”* Dingen hebben tijd nodig, en het is maar door het te doen dat mensen echt overtuigd geraken. De verruiming naar sport was niet evident. We ervaren grotere drempels bij sport dan bij cultuur. De verschillen zijn groot in het omgaan met partners, de vorming en het stimuleren en toeleiden van mensen in armoede. Het is anders, maar het lukt.”

Momenten: De Vierdewereldgroep zit niet stil. Ze zetten opnieuw in op actieve cultuurparticipatie.

Joke: “Dat was vorig jaar, het project Gusta op initiatief van het cultuurcentrum en samen met Steunpunt Welzijn, vzw Parol en vzw De Welle. Dat was een sociaal-artistisch project onder leiding van 5 kunstenaars. Uitgangspunt was het verhaal van Odysseus' terugreis op weg van Troje naar zijn geliefde Penelope. Alle deelnemers lieten zich inspi-

renen door het verhaal over de omzwervingen die een persoon moet ondergaan om thuis te komen. Het proces was enorm belangrijk. Het was opgebouwd rond vijf kunstdisciplines waar elke van de 25 deelnemers wel zijn of haar plaats in vond. Alles moest daarna samensmelten tot één theatervoorstelling. Echt indrukwekkend, en dus met een grote betrokkenheid van de mensen in armoede zelf.”

KANSENPAS EXTRA LARGE

Momenten: En dan dit jaar een regionale werking?

Joke: “Ja, de Vierdewereldgroep is ambitieus en vooral geëngageerd. Vanuit de groeiende vraag van mensen uit omliggende gemeenten naar de kansenas in Aalst, werd in samenwerking met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen een regionale werking opgezet. Momenteel is er samenwerking met de omliggende OCMW’s, zodat hun inwoners gebruik kunnen maken van het aanbod in Aalst. Voor schoolgaande jeugd is dit zeker aangewezen. Het aanbod in Aalst is uitgebreider. Hier hebben we een cinema, een cultuurcentrum met een gevarieerd aanbod en een zwembad. Omliggende gemeenten hebben geen zwembad en vaak ook geen cultuurcentrum. Waar er een welzijnsschakel is in die gemeente, staat die in voor de toeleiding ter plaatse. Met de kansenas kunnen zij ook korting krijgen op het vrijetijdsaanbod.”

Momenten: Het doel is om in 2011 van start te gaan met een regionale kansenas?

Joke: “Dat is een samenwerking tussen de Vierdewereldgroep, de lokale besturen en welzijnsschakels uit de regio. We stelden vast dat gemeenten op verschillende snel-

heden zitten op het vlak van vrijetijdsparticipatie. De ene heeft al een kansenas, de andere niet. Sommigen hebben zelf een lokaal netwerk, anderen niet. In een eerste fase wordt een regionale werking opgezet tussen vier gemeenten: Aalst, Erpe-Mere, Haaltert en Lede. In de toekomst willen Ninove en Denderleeuw ook instappen in het uniforme systeem. Hierbij wordt niet alleen aandacht besteed aan een gelijk systeem van criteria en korting, maar vooral aan ervaringsuitwisseling, kennis delen en samen werk maken van communicatie en toeleiding. Bovendien geeft het regionaal platform ook een aanzet om rond andere zaken af te toetsen en af te stemmen. Het recht op cultuur en vrije tijd wordt geleidelijk aan waargemaakt op kleine en grote schaal.”